Тәнбәлликдән горуҗар,
Кәмбиликдән горуҗар.

НӘЛӘР КӨРҮРӘМ

Бахырам күчәләрдән,
әләтәк кечеб кедән,
көрпәләрин сафинә.
Бахырам узун-узун,
бахыб дөймурам јенә.
Хәјал апарыр мәни
кәләчәк күнләринин
күнаш долу гојнуна.
О күнләрдә бу күнкү
көрпәләри көрүрәм.
Биткинләшмиш, бој атмыш
пәһрәләри көрүрәм.
Онларын арасында,
ады дилләрә дүшән
гәһрәманлар да вардыр.
Сабирләр, Үзејирләр
Нәриманлар да вардыр.
Кәләчәјә јол ачан,
космонавтлар, алимләр
мәрд инсанлар да вардыр.

ГОРУЈАГ

Горујаг көрпәләри—
о чанлы пәһрәләри;
пајызын чискинидән,
гышын ијнә гарыдан,
көрпә өмрүнә ганым—
лагејдлик әзарындан.
Сахлајаг көрпәләри
чичәкдән, гызылчадан,
инчитмәсин онлары
инсан бачы, гардашлар
бир түкчә, бир гылча да.

ХӘЈАЛЫМЫН КӨЗҮЈЛӘ

Бахырам күчәләрдән
әләтәк кечиб кедән,
көрпәләрин сафинә!
Бахыб, бахыб дөймурам,
бахыб дөймурам јенә.
Онларын дүдағында
кәләчәк хош күнләрин
нәғмәсини динләјир,
көјәрчинтәк чырпынан,
күлүшүнү көрүрәм.
Инсанлығын нә гәдәр
мәрд ишини көрүрәм.
Нечә өлүмсүз—
Ибн Синалары көрүрәм.
Шәһәрәтли, адлы-санлы
сималары көрүрәм.
Горујаг көрпәләри
мәһәббәтсиз үрәкдән,
хырда, чылыз диләкдән.

ОЛМАСЫН

Јунҳун һәвәсә дүшүб
әһдини позан,
бирә-бирә јолуна
ајрылыг јазан,
ата-аналар;
бир ан көрпәсијлә
көз-кәзә галсын.
Бахсын о көзләрдә
Нә гәдәр килеј,
ачы тә'нә вар.

Һәр јашајан бир күн
кедәчәк, анчаг
јарымчыг әрзулу
өлүм олмасын,
итим олмасын.
Анасыз, атасыз
галан олса да,
аналы, аталы
јетим олмасын.

ГОРУЈАГ

Горујаг көрпәләри
дүнја дәрди-сәриндән;
лагејдлик сојуғундан,
јаманлыг кәсәриндән.
Горујаг!

Декабр, 1979

РӘСУЛ РЗА

КӨРПӘЛӘРИ ГОРУЈАГ

Һамымыз, бир заман,
ушаг олмушуг;
биримиз өркөјүн,
биримиз надинч,
биримиз әглаан,
биримиз фағыр.
Кимимиз севинчә,
тамарзы галыб.
Киминин өмрүнә,
кәләчәк күнләринин
күнаш долу гојнуна.
О күнләрдә бу күнкү
көрпәләри көрүрәм.
Биткинләшмиш, бој атмыш
пәһрәләри көрүрәм.
Онларын арасында,
ады дилләрә дүшән
гәһрәманлар да вардыр.
Сабирләр, Үзејирләр
Нәриманлар да вардыр.
Кәләчәјә јол ачан,
космонавтлар, алимләр
мәрд инсанлар да вардыр.

ГОРУЈАГ

Горујаг көрпәләри—
о чанлы пәһрәләри;
пајызын чискинидән,
гышын ијнә гарыдан,
көрпә өмрүнә ганым—
лагејдлик әзарындан.
Сахлајаг көрпәләри
чичәкдән, гызылчадан,
инчитмәсин онлары
инсан бачы, гардашлар
бир түкчә, бир гылча да.

Ә Л Ә

Беләдир, беләдир
инсан јувасы.
Һәлә гуртармајыб,
јер үзәриндә,
хошбахтлыг давасы,
севинч давасы,
азадлыг давасы,
чөрәк давасы.

ИНДИДӘ

Бир евдә, бир елдә,
хошбахтлыг һәлә,
инсанлығын
бејүк сәадәт күнү,
сајыла билмәз.
Нечә-нечә өлкә,
бу күн да һәлә,
гаранлыгдадыр.
Нә гәдәр торпағын
сују, һавасы—
никаранлыг дадыр,
өлүм, ган дадыр.

ӘЛӘ ДӘ

Дүнјада күнү гара
өлкәләр вар,
елләр вар.
Нечә инсан јурдунда
инсан өмрүнә әсән,
инсан өмрүнә ахан,
сөмүрләр вар,
селләр вар.

БОРЧУМУЗ

Чалышаг сән дә, мән дә
Планетдә-Вәтәндә,
аталар хошбахт олсун,
аналар хошбахт олсун.
Һәр тәрәфдә хошбахтлик
көрпәләрин өмрүнә,
күр чешмә кими долсун.

ГОРУЈАГ

Горујаг көрпәләрин
бејүк кәләчәјини.
Севинч күл-чичәјини.
Ачы сөздән горујаг!
Јаман көздән горујаг!
Горујаг көрпәләри
истиләрдән, сојуғдан,
чөрәкјохдан,
сујохдан.

ЛӘТИФ ВӘЛИЗАДӘ

ДҮНЈАНЫН УШАГЛАРЫ

Обалары долашыр
Јер үзүнүн бәһәри.
Севинир, шадлыг едир
Дүнјанын ушаглары.

Һәр обада, һәр елдә
Чичәк ачыр әрзулар.
Додагларда тәбәссүм,
Бахышларда күнаш вар.

Тој-бајрамдыр елә бил,
Дөнүб бахсан сән һәра.
Көрпә күлүшләриндән
Аләм бүрүнүр нура.

Севинч, фәрәһ ичиндә
Инди һәр кәнд, һәр шәһәр.
Парчалајыр зүлмәти
Күнаш нурлу шафәғлар.

Кечиб кедир јол боју
Көрпәләр гатар-гатар.
Көрпәләр әл узатса—
Кедиб Күнашә чатар!

СОНБЕШИК

Илһамын дөрд јашы вар,
Һәлә кетмир мәктәбә.
Анчаг әркөјүндүр о,
Дүшүр бирдән јуз тәбә.
Гарышдырыр нә варса
Евдә бири-бириндә.
Көтурәдүј шејләри
Бир дә гојмур јериндә.
Һәра кәлди туллајыр
Јазыг аты, давани.
Атыр сујун ичинә
Боз ајыны, даланы.
Күкланын палтарына
Көјндүрүр пишијә.
Дејир:—Ахы, јазыгдыр,
Пишик бирдән ушујар...
Тоз-думана галанлар
Бир дә көрдүн өз-ешик.
Һеч олармы, сиз дејин,
Бу чүр надинч сонбешик?..

ШӘНЛИК МАНЫСЫ

Бәзәнибдир көј чәмән
Күл-чичәклә көр нечә!
Јенә елләр-обалар
Бүрүнүбдүр севинчә!

Ојнајырыг, күлүрүк
Бу дөврәнда көнүл шән.
Јурдумуз бағ-бағатлы,
Јурдумуз гојну күлшән.

Дүнја нура бојаныб,
Күлүмсүнүр ал сәһәр.
Јаллы кедир дәстәмиз,
Бәхтәвәрик, бахтәвәр!

Һәр бириниз көр нечә
Ширин-шәкәр ногуluг.
Биз Вәтәнин гызыјыг,
Биз Вәтәнин оғлујуг!

Б У КИТАБ шаирин кичикјашлы ушаглара инчичи һәдијјәсидир. Китаба топланмыш 53 ада ше'рләр мәним хәјалымы бир мүддәт ушаглыг дүнјама—әзиз вә тәбәссүм гојуна чәкиб апарды.

Шаирин дедији кими:

Сәһәр—ширин нағылды,
Бахдым—Јухум дағылды.

Охучу бу нағыл дүнјасына гәдәм гојанда

Гәфилдән көј қурлады,
Көпәнәкләр чырпыды.

Јағыш јағды, нә јағды,
Бурда јағыш думанды!

Палыд олду чәтирим,
Деди хошдур өтирим...

Барышанда булудлар,
Севинди көрпә отлар.

Торағајлар охуду,
Мешә ширин јухуду...

Охучу бу јухулу мешәни кәздикчә јағыш дајаныр.

Күнаш ачды дүзәнлер,
Үчду парабүзәнлер

Дамчы-дамчы дамчылар,
Ләчәкләрдән дамчылар.

Кәләндәк сизәчәк,
Шеһә батдым дизәчәк.
(«Шеһә батдым дизәчәк»).

Бу јухулу мешәдән кечән һәм шеһә батыр, һәм күл өтринә.

Күл өтринә батан тәкчә охучулар вә мешәдә кәзәнләр дејилдир ки:

БАЛАЛАРА ҺӘДИЈӘ

Мөһмәд Намаз. «Көпәнәк өзүнә күл өкир». «Көнчлик», 1979.

Аг, көј чичәкләринин тәзәчә ачмыш «Сармашы»ны бизим хәјалын кәндимизә, сармашылы еј ванымыза апарыб чыхарыр. Орадан бирбаш Көј көлә кедирик. Мави Көј көлә. Көлә ал-јашыл дахса охучу севинчә дејир:

Әл вуранда Көј көлә,
Сәһиндә дөндүм күлә!

Көј көлә кедән јолларынса башга сәфәсы вар:

Јоллар—палыд чәтирли
Лалә, нәркиз өтирли.
...Говаглар көј булудду—
Башыма чәтир тутду.
Кәлиб чатдыг Көј көлә,
Бүрүнмүшдү көј түлә...

Шаир табиәт лөвһәләринин елә ронкарәнк, елә чанлы верир ки, онлардан данышдыгча данышмаг олар. «Көпәнәк өзүнә күл өкир», «Әтри кәлди пајызын», «Лалә-ту». «Мешә», «Күнаш өпүб јуумдан», «Гурбағалар», «Лалә»нин мисраларын башлығы алтында топланмыш ше'рләр үчүн ујгун ше'рләрдир.

«Ганад ачыб сәһәрә» сүжетли ше'ріндә ушаглыг дүнјасы, гызылдарагы һоп-һопла көрүшүр, онунла көндән шәһәрә кәлир, балаларымыз үчүн ојунчаглар алыб догма евимизә гајыдырыг.

«Әтри кәлди пајызын» ше'ріндә шаир балача охучуларыны үшүјан јарпаглары, јухулу агачларын фәслинә апарыр.

Китабдакы «бир әли Күнашә өпүшән, бир әли чөрәдә дөјүшән» бабалардан («Бабам»), өмрүмүзүн мә'насы олан аналардан («Ана»), гуруб-јарадан валидејнләрә охшамага чалышан балаларымыздан («Ата»), «Бахшы», «Сәнин тотуг әләрин», «Дүз сөз») вә с. ше'рләри да мараглы вә охунаглыдыр.

Мөмməд Намаз балаларымызла онларын өз дилиндә данышыр. О, бу мараглы әләмә јахшы бәләддир.

Шаир табиәт лөвһәләринин елә ронкарәнк, елә чанлы верир ки, онлардан данышдыгча данышмаг олар. «Көпәнәк өзүнә күл өкир», «Әтри кәлди пајызын», «Лалә-ту». «Мешә», «Күнаш өпүб јуумдан», «Гурбағалар», «Лалә»нин мисраларын башлығы алтында топланмыш ше'рләр үчүн ујгун ше'рләрдир.

«Ганад ачыб сәһәрә» сүжетли ше'ріндә ушаглыг дүнјасы, гызылдарагы һоп-һопла көрүшүр, онунла көндән шәһәрә кәлир, балаларымыз үчүн ојунчаглар алыб догма евимизә гајыдырыг.

«Әтри кәлди пајызын» ше'ріндә шаир балача охучуларыны үшүјан јарпаглары, јухулу агачларын фәслинә апарыр.

Китабдакы «бир әли Күнашә өпүшән, бир әли чөрәдә дөјүшән» бабалардан («Бабам»), өмрүмүзүн мә'насы олан аналардан («Ана»), гуруб-јарадан валидејнләрә охшамага чалышан балаларымыздан («Ата»), «Бахшы», «Сәнин тотуг әләрин», «Дүз сөз») вә с. ше'рләри да мараглы вә охунаглыдыр.

Мөмməд Намаз балаларымызла онларын өз дилиндә данышыр. О, бу мараглы әләмә јахшы бәләддир.

Китабдакы «Охшамалар» даһа чох хошума кәлди.

Мәни кәзиб-ахтаран
Кәләләриндән өпәрәм!
Инәкләмә, дүр, јери
Дизләриндән өпәрәм!
Бир «Ана» де, «Ата» де,
Сәләриндән өпәрәм!
Дүр, кәз шеһәри чәмәндә
Изләриндән өпәрәм.

«Лалә»ли чәмәнләр» ше'ріндә охујурус:

Әләри елә бил лалә
Јарпағы
Нә гәдәр јумшагды
Нә гәдәр ағды (?).

Ушаглыг ағ әлинин лалә јарпағына охшадылмасы нә гәдәр тәбиидир? Ахы, лалә гырмызыдыр. Бә'зи ше'рләрдә исә бәзәтмәләр бәдии емосија јаратмыр. «Погонлар — Вәтәнин әләриндир, о тутубдур өглунун чининдән бир анатәк» ифадәси, мәнчә, јахшы дејил. Шаирин бә'зән өзүнү тәкрары да («Мешә—ширин нағылды», «Мешә—јашыл нәғмәдир») јахшы дејил. Ағачын «јарпаг дилләриләләһләмәси» ифадәси дә хош тә'сир бағышламыр.

Шаир кичик ше'рләриндә хүсусән тәбиәт лөвһәләриндә даһа чох мүвәффәг олур.

Мирварид ДИЛБАЗИ.

Ноғул кими шипширин...

ЈЕНИ ИЛ СӨҺБӘТИ

— Мәсәлләјә кечән күнләримин јарыдан чохуну гәләмә алсам да, горхурам дорд ил ғабул едә биләчәк адамларын борчларыны лајинчә өдәјә биләмәјәм,—дејә Ханымана Әлибәјли сөһбәтә башлады.—Доғру сөзүмдүр, тәбиәти, кулләри, чичәкләри, инсанлары Мәсәлләдә таныјмышам. Әсл һәјаты, һәтта шаирлији дә Мәсәлләдә өјрәнмишәм.

Ханымана ханым уст-үстә тикилмиш шакирд дәфтәринин варәгларини бир-бир чевирир, «Мәсәлләдә изим галды» поемасынын ајрыајры фәсилләри бир-бириндән әвәз едир, көзләрим өнүндә догма, таныш кәндләрин јени мәнзәрәләри, шәкилләр јуруб, һәлә ј тутан гызларын шән, үрәкачан маһнылары чанланыр.

Будур, инди дә тојдур вә нә јахшы ки, чәтин, әзабәзијјәтли күнләрин өмрү гыса олуб, һагг, әдаләт гәләбә чалыб. Елә бил һәмин агыр илләрин, давалы күнләрин әкс-сәдасы шаирин јени, битмәмиш өсәринин јарымчыг мисралары илә отага дахил олур. Бах, инди кәнч һәким Ханымана Әлибәјли өзү да тој палтарыны өјнинib, Гызылавар кәндинин һәлә ј тутан гыз-кәлинләринә гошулуб. Һәким гыз әлдә дәф тутуб маһны дејир:

Ачыгда һәјатда мусиги сәсс,
Гонаг ғабул еләә, ај ев
јејәсс!

Әлдә хонча, кәлди оглан
адамы
Шкрин-шкрин маһны охуду
һамы:

— Јар алмаға кәлмишик,
Бар алмаға кәлмишик,
Гызылавар кәзәлинин
Апармаға кәлмишик.

Бу мисралары һәлә нә Мәсәлләдә, нә дә Гызылавар һеч ким билмир, һеч ким дә ешитмәјиб. Бир күн кәләчәк, бу поема да шаирин оларча китабы кими, оху чуларын һөрмәт вә мәһәббәтини газаначагдыр...

Биз бәдии әсәрләримизин дилиндән, онларын маһијјәтиндән, хүсусијјәтиндән данышырыг. Көрәкмәли әдиб Јусиф Вәзир Чәмәнәминлинин хатирәләјирыг. О, бәдии әсәрләримизин дил хүсусијјәтләриндән сөһбәт ачаркән јазырды: «Дилин көнү чамаатымызын јарадатдығы ел әдәбијјатындадыр, көрәк онлар топлансын, өјрәнилсин, әзбәрлансын. Дил ахтаран көрәк чамаатымызын арасында кәсин, долашсын, өјрәнә билсин. Әсл дилимиз базарларда, халғын топландығы јерләрдә, тарәнәмә елинин ичиндә данышылмағдадыр».

Ушаглар үчүн јазан шаир вә ја насирин вәзифәси бә әз да бүндан чәтин вә мәс'улијјәтлидир. Мә'јум бир һигигәтдир ки, ушаглар үчүн јазан јазычыја тәкчә онларын дилини, хасијјәтини билмәк аздыр, о, көрәк, нечә дејәрләр, өзүнү дә бир анлыға ушаглы јериндә дүшүнсүн, һәр шеји онун балача дүнјасы илә, бир дәфә, ики дәфә јох, лап јүз дәфә, мин дәфә өлчүб-бичсин.

Ханымана Әлибәјлинин ше'р дили охунаглыдыр, шириндир, ушаг аләмини о, көзәл билир. Бәлкә онун һәким олмасы да хүсуси әһәмијјәт кәсб еләјир. Шаирин ше'рләри чох тез әәбәрләнир. «Ноғул» ше'ріндә олдуғу кими:

Ноғул алмышды нәнә,
Шипширин, дәнә-дәнә.

Бағлајараг боғчаја,
Гојмушду сандығчаја
Нәвәсинә деди:—Сән,

Ачмајасан сандығы!
Хортдан чыхар ичиндән,
Тутар сәнә ачығы...

Шаирин «Балача һәким» ше'ріндә дә һәмчинин. Сөзләр елә бил бир-бирінә гајнаг еднилиб. Балача һәкимин һәкимлик мәһарәти бачарығы ла гәләмә алыныб. Бу, ади «һәким» ушағын ојунчаглар дүнјасына сәјаһәти, марағы дејил, ушаг аләми, ушаг дүнјасы үчүн јени кашфдир.

«Һәкимдир, һәр күн кедир хәстәханајa анам, диванын үстүндәдир мәним дә хәстәханам» — дејән балача һәкимин ше'ріндә галан һиссәсиндә «хәстәхана»ә һәјаты, «хәстәләрин» әзаб-әзијјәтләри, ләтираблары, нараһатлығы, онларын мараг дүнјасынын сирләри ачылыр. Балача һәким «хәста» олан өз һәјаныларына чохлу дава-дәрман верир, онлары тезликлә сағалтмаг үчүн һәр чүр гајғы, көмәк көстәрир.

Ше'рин бир јериндә шаир дејир:

Боз ктки кефк јохдур,
Јемәјир, күјз тохдур.
Нә өјнајыр, нә һүрүр,
Сәһәрчән өскүрүр.
Онун көнлүнү алдым,
Белкә банка салдым.
Дәрман ичиртдим—боз ит,
О саат олду сакит...

Белә чә балача һәкимин бүтүн «хәстәләри» бир-бир сағалыр вә тәәдән өз садиг достунун — хиласкарынын башына јығышыр, ону шәнләндирир, севиндирирләр.

Тәәссүф ки, биринчи, икинчи вә үчүнчү синиф шакирдләринин «Ана дили» китабларында белә ушаг ше'рләринин сајы чох аздыр.

Ханымана Әлибәјлинин һәләлик мусиги һәјатына «тамарзы» галан ше'рләри дә чохдур. Шаирин «Алма ағачы», «Албалы», «Гојун», «Мәним анам», «Бир мај», «Гузу», «Күләк» кими онларча ше'рләринин мусиги илә бил үстүндәдир. Бу ше'рләрин елә илк мисрасыны «дилләндирсән», тәзә маһны јараначағы.

— Бәстәкарлардан наразы дејиләм. Онә көрә ки, чох олмаса да, маһныларым вар. Бәстәкар Шәфигә Ахундова, Һәкүмә Начәфова, Оғтај Зүлфүгаров, Телман һачыјевлә бир нечә маһны јазмышыг. Мән, әбәттә, сај чохлуғунун јох, јахшы ишин, кеф-ләтин ишин төрәфдарыјам.

Сонра шаир үзүнү афишалара тутуб:

— «Ајчан» вә «Довшанын ад күнү» пјесләрини бәм Азәрбајчан вә һәм дә рус дилиндә дефәләрлә тамашаја гојулуб,—дејәрәк сөһбәтинә давам етди.— Бу ики пјесим ССРИ Мәдәнијјәт Назирлијинин мүкафатына лајиг көрүлүб. Бунун үчүн биринчи нөвбәдә кәнч тамашачылар театрынын јарадығы һеј'әтинә миннәтдарам.

Күчә театрында да бир әсәрим тамашаја назырланыб. Һәмин әсәр «Чүнгүш» адланыр.

— Кәләчәкдә нечә, сәһнә илә әлагә сахлајачагсынызмы?

— Даһа да мөһкәмләтмәјә чалышачағам. «Дурналар јәләк салыр», «Мејвәләрин шаһы» ики мәнзум пјесини дә битирмишәм. Онлары да кәнч тамашачылар театрына вермәк истәјирәм.

1979-чу ил Ханымана Әлибәјлинин гәлбиндә ән әзиз, ән догма бир ил.— Бејнәлхалг ушаг или кими әбәди галачағдыр. Мүәллиф өзү бу барәдә дејир:

— Мән бүтүн јарадычылығымы ушаглара һәср етмишәм, онлар үчүн јазмышам, онларла хүлуф-севинмишәм. Бу ил исә даһа чох ишләмишәм. «Көнчлик» нәшријјатына «Елхан бала» китабымы тәзәдән етмишәм. Арзум бу ил һәмин китабла көрүшмәкди...

Нәшријјатларымыз ушаг әдәбијјатының ән јахшы нүмунәләриндән нәбәрә алмаһах, јахуд бир нечә чилдлик төртәб едиб бурахсалар, бу китаблар балаларымыза көзәл һәдијјә оларды.

Дивардакы тәгвимдә Бејнәлхалг ушаг илинин сон вә өрәләри әсирди. Һөрмәтли ушаг шаиримизә јени наилијјәтләр дилә лајиг ә ләрјәдим. Дүшүнүрдүм ки, јени, 1980-чы ил дә онун үчүн Бејнәлхалг ушаг илинин үгурлу давамы олачаг.

Ағәдәми МАНСУРЗАДӘ

Фотоетүд **М. Шәрифовундур.**

СИМАХ ШЕЈДА

ГӘЗЕТЛӘРДӘ ШӘКЛИ ВАР

Бејүк гардашым Хыдыр,
Ики илдир БАМ-дадыр.

Гәзетләрдә шәкли вар,
Зәһмәтиндән јазылар.

ҮЛКӘРИН ШӘКИЛЛӘРИ

Шәкил чәкир
Күндә Үлкәр.
Онундур бу
Гәләм-дәфтәр.

Ат да чәкир,
Фил да чәкир.

Атам күлуб севинир,
Анам астадан диниир:

— Гурбан олум бојуна,
Елләр кәлсин тојуна.

Көрүм балам сағ олсун,
Һәр вахт үзү ағ олсун.

Көпәнәк дә,
Күл дә чәкир.

Илан чәкди,
Узун илан.
Ајнур бахыб
Деди:—Аман,

Тез ол, бачы,
Бурдан гачаг.
Дуруб бизи
О санчачаг.

РАФИГ ЈУСИФОҒЛУ

ГӘНИ ТАХЫЛ ДАШЫЛЫР

Демә ки, Гәни
Данышыр нағыл.
Онун машыны
Дашыјыр тахыл.
Бункердән јерә
Төкүлән дәни,
Јығыб машына
Балача Гәни.
Гочаг оғландыр,
Она күлмә сән.
Машынында вар
Икі овуч дән.
Дејир:—Тез олун,

Ачын анбары.
Јердә галмасын
Јурдумун вары.

СҮДЛУ АҒАЧ

Әнчир дәрди ағачдан,
Тәәччүбләнди Аслан.
Әнчирин саплағында
Деди, сүд вар, аначан.
Баш ачмырам, доғрусу,
Бу ағачын ишиндән.
Сүд верир әнчирләрә
Санки о да дөшүндән.

«Ким дәрсини биласа, Алачаг ики».

Фотоетүд **Ә. Гафаровундур.**